

ЩОДО ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ: БАЛАНС ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

В сучасну епоху знань та інтелекту об'єкти інтелектуальної власності відіграють важливу роль в культурному, економічному та науково-технічному розвитку суспільства. Ігнорування державою суспільних інтересів щодо результатів творчої праці може мати для неї негативні наслідки як в аспекті правового регулювання в сфері інтелектуальної власності, так і в аспекті інвестиційної привабливості держави у світі. При цьому історично багаторазово підтверджено, що без охорони суб'єктивних моральних та економічних інтересів творця інтелектуального продукту його коефіцієнт корисності творчої праці спрямовується до нуля. Тому, одним з важливих напрямків держави у розвитку законодавства – є забезпечення ефективної правової охорони приватних інтересів авторів та власників прав на об'єкти інтелектуальної власності, їх суб'єктивних немайнових та майнових прав, при дотриманні справедливого балансу приватних та суспільних інтересів в цій сфері.

Загалом питання дотримання балансу приватних та суспільних інтересів є актуальним не тільки в сфері права інтелектуальної власності, а й в цивільному праві – в аспекті побудови громадянського суспільства. Концептуально питання дотримання зазначеного балансу закладено у ст. 1 Протоколу 1 Європейської Конвенції «Про захист прав людини та основних свобод». Відповідно до положень Угоди ТРІПС, які є обов'язковими до виконання країн-учасниці Світової організації торгівлі, у тому числі й Україною, однією з цілей правового регулювання в сфері інтелектуальної власності – є збереження балансу інтересів правовласника та суспільства.

Розглянемо, яка в Україні на сьогоднішній день існує ситуація щодо балансу приватних та суспільних інтересів в сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо охорони прав на промислові зразки.

Статистичні дані Державної служби інтелектуальної власності України (далі – Держслужба) за 2013 рік свідчать про сталу тенденцію щорічного загального зростання кількості зареєстрованих об'єктів інтелектуальної власності. Наприклад, у I півріччі 2013 року кількість заявок на промислові зразки збільшилася на 89 % порівняно з I півріччям 2012 року за рахунок збільшення удвічі активності національних заявників. Кількість заявок від іноземних заявників зросла на 38 %, а їх частка становить 15 % від загальної кількості заявок на промислові зразки.

Однак, об'єктивних передумов інтенсивного розвитку за останні роки галузі художнього конструювання в Україні не спостерігається. Тому таке збільшення в першу чергу пов'язано з тим, що частина суспільства, її бізнес сектор, стає більш освічений щодо переваг від використання інтелектуальної власності, зокрема промислових зразків, в своїй діяльності.

Розглянемо детальніше, якими на сьогодні переваги від використання промислових зразків користується бізнес в Україні, і яке при цьому відбувається використання добросовісне або недобросовісне.

Класично на об'єкт художнього конструювання набувається право на промисловий зразок, якщо він не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Власник патенту при добросовісній реалізації своїх прав, які визначені Цивільним кодексом України та ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок», отримує один з інструментів захисту дизайнерського рішення своєї продукції, її упаковки від підробок, та додаткове джерело прибутку від ліцензійних нарахувань. Однак через недосконалість процедури набуття прав на промисловий зразок, в Україні створені умови для зловживання інститутом правової охорони промислових зразків у недобросовісній реалізації прав на цей об'єкт інтелектуальної власності.

Набуття прав на промисловий зразок здійснюється без проведення експертизи заявленого об'єкта художнього конструювання на предмет відповідності умові патентоспроможності – новизна. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» патент видається

особі, яка має право на його одержання, під відповідальність його власника без гарантії чинності патенту.

Тобто створена потенційна можливість отримання правової охорони на те, що не є промисловим зразком, а лише об'єкт художнього конструювання. Як наслідок, власник такого патенту безпідставно наділяється виключним правом володіти, користуватися та розпоряджатися не об'єктом інтелектуальної власності, а лише об'єктом художнього конструювання.

За таких обставин реалізація подібних прав, обмежує права представників суспільства на вільне користування об'єктом художнього конструювання, який не підпадає під режим правової охорони промислового зразка. Таким чином, існуючі правові норми направлені не стільки на захист об'єктивних інтересів суспільства, скільки на їх безпідставне обмеження на користь прав власника патенту, що безумовно спричиняє порушення балансу приватних та суспільних інтересів.

Внаслідок цього представники суспільства опиняються в невідгідному положенні, беручи на себе тягар відповідальності за доведення своєї невинуватості, або щодо визнання патенту на промисловий зразок недійсним. При цьому на судові тяганини витрачається часу не менше року та чималі кошти як на сам процес, так і на проведення судових експертиз.

Крім того, поки ініціюється судовий процес та буде встановлюватися істина, власник прав на «липовий» промисловий зразок має у своїх руках дієвий інструмент для монополізації ринку та отримання надмірних прибутків, а саме:

1. Оцінка вартості прав на промисловий зразок надає можливість збільшити вартість нематеріальних активів, та отримувати ліцензійні нарахування. В даному випадку ліцензіат збільшує вартість продукції на вартість ліцензії, за яку, на користь ліцензіара, по суті платить споживач.

2. Через відкриття кримінального провадження за ст. 177 Кримінального кодексу України відносно конкуруючих суб'єктів підприємницької діяльності та проведення відповідних слідчих дії, повністю

паралізується їх діяльність. Це, в свою чергу призводить до закриття окремо взятого бізнесу, втрати робочих місць.

3. Через включення даних про промисловий зразок до Переліку об'єктів права інтелектуальної власності, включених до митного реєстру України, контролюються експортні/імпортні операції конкурентів. Якщо останні не можуть довести відсутність порушення прав на промисловий зразок, то вимушені або «домовлятися» з правовласником щодо ліцензії, або припинити експортні/імпортні операції до моменту визнання відповідного патенту недійсним.

Дії імпортера за першим варіантом автоматично призводять до збільшення вартості продукції на українському ринку, а тягар ліцензійних нарахунків знов ж таки покладається на кінцевого споживача. За другим варіантом – процес доказування відсутності новизни промислового зразка як правило розтягується на рік, півтора, а тягар доказування покладається знову ж таки на імпортера.

Таким чином, через існуючу на сьогодні митну процедуру, та судову практику без швидкого вирішення питання, імпортери втрачають час та кошти від простою товару на митниці, зриву контрактів тощо. Власник патенту навпаки – заробляє кожен день на цій ситуації. Парадокс полягає в тому, що якщо з часом патент на промисловий зразок, завдяки якому товар призупинено на митниці, буде визнано недійсним, то, по суті, всі зазначені вище втрати Імпортер отримав безпідставно, а правовласник безпідставно отримувал прибуток.

Вище зазначене вказує на відсутність гармонійного поєднання інтересів правовласника та суспільства при створенні та використанні промислового зразка, та актуальність розробки і внесення відповідних змін до законодавства України. Подібні зміни врахують не тільки специфіку приватних та суспільних інтересів у відносинах пов'язаних зі створенням та використанням промислового зразка, як об'єкта інтелектуальної власності, а також призведуть до удосконалення цивільно-правового механізму забезпечення справедливого балансу та гармонічного поєднання інтересів правовласників, суспільства та

держави в цілому, підвищення ефективності правотворчості та правозастосування в сфері інтелектуальної власності.

Петренко Сергій Анатолійович – керівник центру експертних досліджень Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук